УДК 519.3:51:62—50

До розв'язання задачі ухилення від зустрічі

І. В. Бейко, З. М. Шпортюк

Розглядається задача про максимін часу до зустрічі двох керованих об'єктів, рух яких описується рівняннями:

$$\frac{dx}{dt} = A(t)x + B(t)u, \quad x(0) = x_0, \tag{1}$$

$$\frac{dy}{dt} = C(t)y + D(t)v, \quad y(0) = y_0, \tag{2}$$

де x, y — n-вимірні вектор-функції переслідуючого і переслідуваного об'єктів відповідно; $A(t)$, $C(t)$ — $(n \times n)$, $B(t)$, $D(t)$ — $(n \times r)$-матриці, неперервні щодо t; u, v — r-вимірні вектори керувань, які в кожний момент часу t задовольняють обмеження:

$$u(t) \in U, \quad v(t) \in V, \tag{3}$$

де U, V — замкнені, випуклі, обмежені множини.

Позначимо через $u(\cdot)$, $v(\cdot)$ — керування об'єктів (1), (2), взяті як елементи функціонального простору, а $u(t)$, $v(t)$ — керування в момент часу t; $x(\cdot, u)$, $y(\cdot, v)$ — траєкторії об'єктів (1) і (2), які відповідають керуванням $u(\cdot)$ і $v(\cdot)$, а $x(t, u)$, $y(t, v)$ — точки цих траєкторій в момент часу t.

Якщо для вибраних керувань $u(\cdot)$ і $v(\cdot)$ в деякий момент часу $t = T(u, v) > 0$ вперше виконується рівність $x(t, u) = y(t, v)$, то цей факт називають зустріччю об'єктів (1) і (2), а час $T(u, v)$ — часом зустрічі. Позначимо $T(v) = \min\limits_{u(\cdot)} T(u, v)$ — час найшвидшого для системи (1) попадання в точку, яка рухається по траєкторії $y(\cdot, v)$ системи (2). Нехай для всіх $v (\in V)$ $0 < T(v) \leqslant K < \infty$. Задача полягає у відшуканні керування v° (1) переслідуваної системи, яке задовольняє співвідношення

$$T(v^\circ) = \max_{v(\cdot)} T(v). \tag{4}$$

Нехай $v^n(\cdot)$ — деяке керування переслідуваної системи. Відповідну йому траєкторію $y(\cdot, v^n)$ будемо позначати для простоти $y^n(\cdot)$ і $T(v^n) = t_n$.

Як відомо [1], існує такий вектор c^n, $\|c^n\| = 1$, що

$$(\psi^n(t), B(t)u^n(t)) = \max_{u \in U} (\psi^n(t), B(t)u), \tag{5}$$

$$\frac{d\psi^n(t)}{dt} = -A^*(t)\psi^n(t), \quad \psi^n(t_n) = c^n, \tag{6}$$

де $u^n(\cdot)$ — оптимальне за швидкодією керування системи (1), $x^n(\cdot)$ — відповідна траєкторія, така що $x^n(t_n) = y^n(t_n)$.

Будемо вважати, що при відомому керуванні $v^n(\cdot)$ задача знаходження t_n, вектора c^n і оптимальної траєкторії $x^n(\cdot)$ розв'язувана (див., наприклад, [2]) і принцип максимуму (5) однозначно визначає оптимальне керування.

Введемо функціонал

$$\varphi(v, v^n) = \max_{t\in[0,t_n]} (\psi^n(t), x^n(t) - y(t, v)). \tag{7}$$

Справедлива така лема,

Лема 1. *Якщо існує керування $v^*(\cdot)$, для якого $\varphi(v^*, v^n) < 0$, то гарантований час ухилення від зустрічі для системи* (2) *більший, ніж t_n.*

Доведення. Покажемо, що $T(v^*) > t_n$. Оскільки $(\psi^n(t), x) \leqslant \leqslant (\psi^n(t), x^n(t)) < (\psi^n(t), y(t, v^*))$ для всіх $x \in X(t)$, $X(t)$ — множина досяжності [3] системи (1) в момент часу t, і $t \in [0, t_n]$, то $y(t, v^*) \overline{\in} X(t)$ для всіх $t \in [0, t_n]$. Нехай керування $u(\cdot)$ здійснює зустріч з траєкторією $y(\cdot, v^*)$ в момент часу t_u. Очевидно, $t_u > t_n$. Оскільки $(\psi^n(t_u), x^n(t_u) - y(t_u, v^*)) \geqslant 0$, $(\psi^n(t), x^n(t) - y(t, v^*)) < 0$ для всіх $t \in [0, t_n]$, а функція $(\psi^n(t), x^n(t) - - y(t, v^*))$ неперервна щодо t, то існує таке t_1, $t_n < t_1 \leqslant t_u$, що $(\psi^n(t_1), x^n(t_1) - - y(t_1, v^*)) = 0$. Внаслідок того, що $t_1 \leqslant t_u$ для кожного керування $u(\cdot)$, яке здійснює зустріч з траєкторією $y(t, v^*)$, то $T(v^*) = \min t_u \geqslant t_1 > t_n$, що й треба було довести. Доведена лема дає можливість одержати для деякого класу систем (1) і (2) просте доведення необхідних умов оптимальності керування $v^0(\cdot)$, яке є розв'язком задачі (4), і побудувати наближений метод його відшукання.

Розглянемо випадок однотипних об'єктів (1) і (2), коли

$$C(t) \equiv A(t),\ D(t) \equiv B(t),\ V \subset \operatorname{int} U. \tag{8}$$

При умовах (8) справедлива наступна лема.

Лема 2. *Якщо $v^0(\cdot)$ — розв'язок задачі* (4), *то*

$$\min_{v\in V} \max_{t\in[0,T(v^0)]} (\psi^0(t), x^0(t) - y(t, v)) = \varphi(v^0, v^0) = 0. \tag{9}$$

Доведення. Покажемо, що $\varphi(v^0, v^0) = 0$. Для довільного $t < T(v^0)$ одержуємо

$$(\psi^0(t), x^0(t) - y(t, v^0)) = (\psi^0(T(v^0)), x^0(T(v^0)) - y(T(v^0), v^0)) -$$

$$- \int_t^{T(v^0)} (\psi^0(\tau), B(\tau)(u^0(\tau) - v^0(\tau)))\, d\tau < (\psi^0(T(v^0)), x^0(T(v^0)) - y(T(v^0), v^0)) = 0.$$

Тому $\varphi(v^0, v^0) = \max_{t\in[0,T(v^0)]} (\psi^0(t), x^0(t) - y(t, v^0)) = 0.$

Згідно з означенням максимінного часу, для довільного керування $v(\cdot) \neq v^0(\cdot)$ існує момент часу $t_v \leqslant T(v^0)$ такий, що $y(t_v, v) \in X(t_v)$. Тому $(\psi^0(t_v), x^0(t_v) - y(t_v, v)) \geqslant 0$ і поготів $\varphi(v, v^0) \geqslant 0 = \varphi(v^0, v^0)$. Остання нерівність доводить лему.

Керування $v^0(\cdot)$, яке задовольняє умову (9), будемо називати екстремальним.

Нехай побудоване керування $v^n(\cdot)$, знайдені переслідуюче керування $u^n(\cdot)$, час переслідування t_n і вектор c^n, $\| c^n \| = 1$, який визначає розв'язок спряженої системи (6). Розглянемо функціонал $\varphi(v, v^n)$. Якщо на керуванні $v^n(\cdot)$ функціонал досягає мінімального значення, то керування $v^n(\cdot)$ — екстремальне. У протилежному випадку існує керування $v_1(\cdot)$, для якого $\varphi(v_1, v^n) < 0$.

Нехай система (2) і множина V такі, що для функції $\psi^n(t)$, яка визначається згідно з формулами (6), співвідношення $(-\psi^n(t), B(t)\overline{v}^n(t)) =$

$= \min_{v \in V} (-\psi^n(t), B(t)v)$ однозначно визначає керування $\overline{v}^n(t)$ і точку $y(t_n, \overline{v}^n)$. Якщо $y(t_n, \overline{v}^n) \neq y(t_n, v^n)$, то покладемо $v^{n+1}(\cdot) = \overline{v}^n(\cdot)$. Покажемо, що $\varphi(v^{n+1}, v^n) < 0$. Дійсно, для $t < t_n$ маємо

$$(\psi^n(t), x^n(t) - y(t, v^{n+1})) = (\psi^n(t_n), x^n(t_n) - y(t_n, v^{n+1})) -$$

$$- \int_t^{t_n} (\psi^n(\tau), B(\tau) - (u^n(\tau) - v^{n+1}(\tau)))\, d\tau < (\psi^n(t_n), x^n(t_n) - y^n(t_n)) = 0.$$

Тому і $\max_{t \in [0, t_n]} (\psi^n(t), x^n(t) - y(t, v^{n+1})) < 0$.

Теорема. *Із побудованої послідовності керувань $v^n(\cdot)$ можна вибрати підпослідовність, яка збігається за мірою до екстремального керування $\overline{v}(\cdot)$* (на $[0, \overline{t}]$).

Доведення. Послідовність t_n монотонно зростає і обмежена зверху. Тому існує границя $\lim_{n\to\infty} t_n = \overline{t} \leqslant T(v^0)$.

Внаслідок рівномірної обмеженості множин досяжності $X(\overline{t})$, $Y(\overline{t})$, можна вибрати збіжні підпослідовності

$$x^m(t_m) \to \overline{x}, \ \ y^{m+1}(t_m) \to \overline{y}.$$

Із неперервної залежності $X(t)$ і $Y(t)$ від t випливає, що $\overline{x} \in X(\overline{t})$, $\overline{y} \in Y(\overline{t})$. Оскільки $\|c^n\| = 1$, то можна вважати, що вектори c^m збігаються до деякого вектора $\overline{c}$, $\|\overline{c}\| = 1$.

Оскільки $\lim_{m\to\infty} t_m = \overline{t}$, то $\lim_{m\to\infty} (x^m(t_m) - x^m(\overline{t})) = 0$. Враховуючи, що $\lim_{m\to\infty} (t_m - t_{m-1}) = 0$, і збіжність послідовності $y^m(t_{m-1})$, одержуємо $\lim_{m\to\infty} (y^{m+1}(t_m) - y^m(t_m)) = \lim_{m\to\infty} (y^{m+1}(t_m) - y^m(t_{m-1}) + y^m(t_{m-1}) - y^m(t_m)) = 0$. Звідси, враховуючи, що $x^m(t_m) = y^m(t_m)$, маємо

$$\lim_{m\to\infty} y^{m+1}(t_m) = \lim_{m\to\infty} y^m(t_m) = \lim_{m\to\infty} x^m(t_m) = \lim_{m\to\infty} x^m(\overline{t}) = \overline{y}.$$

Із останньої рівності внаслідок замкненості множини $X(\overline{t})$ випливає, що $\overline{y} \in X(\overline{t})$ і $\overline{y} = \overline{x}$.

Доведемо, що $\min_{y \in Y(\overline{t})} (-\overline{c}, y) = (-\overline{c}, \overline{y})$.

Внаслідок неперервності щодо t функцій $\psi^m(t)$ і збіжності послідовності t_m, одержуємо

$$\lim_{m\to\infty} \psi^m(\overline{t}) = \lim_{m\to\infty} \psi^m(t_m) = \lim_{m\to\infty} c^m = \overline{c}.$$

Аналогічно, як і для послідовності $\{x^m(t_m)\}$, можна показати, що

$$\lim_{m\to\infty} y^m(t_{m-1}) = \lim_{m\to\infty} y^m(\overline{t}) = \overline{y}.$$

Із неперервності [3] щодо c функції $\min_{y \in Y(\overline{t})} (-c, y)$ випливає, що

$$\min_{y \in Y(\overline{t})} (-\overline{c}, y) = \lim_{m\to\infty} \min_{y \in Y(\overline{t})} (-\psi^m(\overline{t}), y) = \lim_{m\to\infty} (-\psi^m(\overline{t}), y^m(\overline{t})) = (-\overline{c}, \overline{y}). \quad (10)$$

Аналогічно можна показати, що $\max_{x \in X(\bar{t})} (\bar{c}, x) = (\bar{c}, \bar{x})$. Керування $\bar{v}(\cdot)$, яке визначається умовою (10), є екстремальним. Дійсно,

$$0 = \varphi(\bar{v}, \bar{v}) = \max_{t \in [0, \bar{t}]} (\bar{\psi}(t), \bar{x}(t) - y(t, \bar{v})) = \max_{t \in [0, \bar{t}]} \min_{v \in V} (\bar{\psi}(t), \bar{x}(t) - y(t, v)) =$$

$$= \min_{v \in V} = \max_{t \in [0, \bar{t}]} (\bar{\psi}(t), \bar{x}(t) - y(t, v)).$$

Послідовність керувань $v^m(\cdot)$ збігається за мірою на $[0, \bar{t}]$ до керування $\bar{v}(\cdot)$.

Нехай це не так. Тоді існує така множина $\tau \subset [0, \bar{t}]$, $\operatorname{mes} \tau > 0$, що для $t \in \tau$

$$\lim_{m \to \infty} v^m(t) \neq \bar{v}(t),$$

$$0 = \lim_{m \to \infty} (\bar{c}, \bar{y} - y^m(\bar{t})) = \lim_{m \to \infty} \int_0^{\bar{t}} (\bar{\psi}(t), B(t)(\bar{v}(t) - v^m(t)))\, dt =$$

$$= \lim_{m \to \infty} \int_{\tau} (\bar{\psi}(t), B(t)(\bar{v}(t) - v^m(t)))\, dt > 0.$$

Одержана суперечність доводить теорему.

ЛІТЕРАТУРА

1. В. Г. Болтянский, Математические методы оптимального управления, «Наука», М., 1969.
2. Б. Н. Пшеничный, Численный метод расчета оптимального по быстродействию управления для линейных систем, Журн. вычисл. матем. и матем. физики, № 1, 1964.
3. Б. Н. Пшеничный, О задаче преследования, Кибернетика, № 6, 1967.

Надійшла 24.VI 1971 р.

Інститут математики АН УРСР